

УДК 352(4-191.2)(479.22+479.23+477)

DOI: 10.60022/2(9)-29S

Федірко Богдан Олегович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

кафедра політології та міжнародних відносин

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Fedirko Bohdan

PhD Student

Department of Political Science and International Relations

Lviv Polytechnic National University, Ukraine

ORCID: 0009-0008-5160-1945

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ АСОЦІЙОВАНОГО ТРІО

Анотація. У статті аналіз стану розвитку систем місцевого самоврядування в країнах Асоційованого Тріо — Україні, Грузії та Молдові на основі розгляду ключових зовнішніх та внутрішніх викликів. Визначено спільні трансформаційні процеси, пов'язані з відходом від радянської централізованої моделі та імплементацією Європейської хартії місцевого самоврядування. Досліджено ключові виклики: вплив безпекових загроз та окупованих територій, фінансову залежність від центру, інституційну слабкість та демографічні проблеми. Окреслено рекомендації розвитку через призму євроінтеграційних процесів, цифровізації муніципальних послуг та поглиблення транскордонного співробітництва.

Ключові слова: місцеве самоврядування, децентралізація, Асоційоване тріо, публічне управління, виклики, рекомендації.

CHALLENGES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF LOCAL SELF-GOVERNMENT SYSTEMS IN THE ASSOCIATED TRIO COUNTRIES

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the internal and external challenges shaping the development trajectory of local self-government systems in Ukraine, Georgia, and the Republic of Moldova the Associated Trio countries that are simultaneously undergoing deep institutional transformation and advancing toward European integration. External challenges are primarily driven by regional security and geopolitical instability, the presence of non-controlled territories, the influence of external actors, and protracted conflicts that impede spatial development and complicate national policy planning. For Ukraine, the full-scale war requires communities to operate under conditions of civil protection, ensure the resilience of critical infrastructure, and support the integration of internally displaced persons. In Georgia and Moldova, frozen conflicts and “grey zones” continue to generate regional inequality and undermine investment attractiveness. Internal challenges manifest in acute staff shortages and labour migration that weaken the institutional capacity of local authorities; financial dependence of municipalities on central budget transfers, which limits genuine autonomy; administrative-territorial fragmentation—especially in Moldova and partially in Georgia—which leaves many small communities unable to deliver quality public services; and excessive politicization of local government, which often restricts municipal independence. Together, these factors create significant barriers to effective decentralization and the adoption of European governance standards. The article outlines recommendations for the European Union, the governments of the Associated Trio states, and local self-government bodies. The EU is encouraged to strengthen institutional support tools, expand access to pre-accession assistance programs, and direct technical support toward capacity development and digital governance instruments. National governments should complete decentralization reforms, enhance the financial autonomy of municipalities, invest in professional training, and create mechanisms for deeper citizen participation. Local authorities, in turn, should advance project management capacity, implement digital solutions, develop cross-border partnerships, and build resilience strategies to withstand security, economic, and demographic shocks. Overall, effective coordination across these three levels will enable the Associated Trio countries to progress toward a capable, resilient, and European-oriented model of local governance.

Keywords: *local self-government, decentralization, Associated Trio, public governance, challenges, recommendations.*

Постановка проблеми. Країни Асоційованого Тріо (Україна, Грузія, Республіка Молдова) обрали спільний вектор зовнішньої політики — інтеграцію до Європейського Союзу. Однією із фундаментальних вимог відповідності Копенгагенським критеріям є наявність ефективної, демократичної системи місцевого самоврядування.

Проблема полягає у тому, що всі три країни здійснюють реформи в умовах високої турбулентності: наявності тимчасово окупованих територій, гібридних загроз з боку РФ та економічної нестабільності. Гармонізація національних систем управління з європейськими стандартами вимагає не лише законодавчих змін, але й докорінної зміни політичної культури та фінансових відносин. Важливим практичним завданням є пошук оптимальної моделі децентралізації, яка б гарантувала баланс між сильною державною владою (необхідною для безпеки) та широкою автономією громад (необхідною для демократії та розвитку).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження розвитку місцевого самоврядування в країнах Асоційованого Тріо набули особливої актуальності після підписання Угод про асоціацію з ЄС та початку масштабних децентралізаційних реформ. Українські дослідники, зокрема В. Куйбіда [1], А. Ткачук [1], І. Коліушко [2], І. Сторонянська [3,4], П. Жук [4], О. Батанов [5] акцентують увагу на становленні спроможних територіальних громад, проблемах фінансової децентралізації та викликах, спричинених війною й необхідністю зміцнення кризостійкості муніципалітетів. Окремі публікації Європейської Комісії, Ради Європи та інших міжнародних інституцій висвітлюють процес імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування в країнах Тріо та визначають ключові напрями модернізації локальних інституцій відповідно до європейських стандартів.

Більшість досліджень сходяться на тому, що ці держави стикаються з подібними викликами, від впливу геополітичної нестабільності й наявності конфліктних територій до фінансової, кадрової та інституційної слабкості муніципалітетів. Водночас автори підкреслюють і сильний євроінтеграційний потенціал регіонального та місцевого рівнів, що визначає необхідність формування рекомендацій для урядів, органів місцевої влади та європейських інституцій щодо зміцнення системи місцевого самоврядування в країнах Асоційованого Тріо. [6, с.6]

Залишається недостатньо вивченим питання синхронізації муніципальних політик трьох країн. Попри схожі цілі, країни рухаються різними темпами. Україна суттєво просунулася в адміністративно-територіальній реформі, Республіка Молдова стикається з надмірною фрагментацією адміністративних одиниць, а Грузія має специфічні виклики щодо фіскальної децентралізації. Також потребує глибшого аналізу вплив фактору «заморожених» та активних війн на спроможність органів місцевого самоврядування виконувати свої функції. Більшість досліджень фокусуються на успіхах децентралізації в Україні як флагмана цього процесу або ж аналізують окремі кейси Грузії чи Молдови. [7, с.89] Проте комплексний порівняльний аналіз викликів та рекомендацій, як єдиного геополітичного кластера в контексті муніципальних реформ зустрічається рідше.

Метою статті є виявлення спільних та відмінних викликів, що стоять перед системами місцевого самоврядування України, Грузії та Республіки Молдови, а також окреслення рекомендацій та їх розвитку в контексті виконання Угод про асоціацію з ЄС.

Виклад основного матеріалу. Розвиток місцевого самоврядування в країнах Асоційованого Тріо відбувається в умовах глибоких трансформацій, що поєднують європейські прагнення з пострадянською спадщиною та значними безпековими викликами. Для України, Республіки Молдови та Грузії перехід від централізованої моделі «вертикалі влади» до європейської системи субсидіарності має не лише адміністративне, а й цивілізаційне значення, адже місцеве самоврядування стає механізмом зміцнення демократії, економічного розвитку та громадської стійкості. Проте цей шлях супроводжується численними труднощами, насамперед це геополітичні та військові загрози, які формують умови постійної нестабільності, застаріла адміністративно-територіальна фрагментація, яка стримує ефективність управління та обмежені фінансові ресурси, які часто роблять децентралізацію формальною. Окрім цього, внутрішні інституційні проблеми зокрема кадровий дефіцит, політизація місцевої влади та обмеженість управлінських компетенцій ускладнюють здатність громад адаптуватися до нових європейських стандартів. [8, с.174]

Попри це, держави Асоційованого Тріо мають виразні перспективи посилення місцевого

самоврядування, пов'язані з поглибленням євроінтеграції. Доступ до інструментів підтримки ЄС, можливість участі у програмах структурного фінансування, цифровізація управління та активізація транскордонної співпраці відкривають шлях до модернізації громад, розвитку їхньої інфраструктури та підвищення прозорості. Особливо важливими є процеси цифрової трансформації, які вже демонструють успіхи, зокрема в Україні, де модель електронного врядування стала орієнтиром для сусідніх держав. У перспективі саме зміцнення локальної стійкості, здатності громад реагувати на кризи та ефективно управляти ресурсами визначатиме темпи інтеграції держав до європейського політичного та інституційного простору. [9, с.325]

Розподіл викликів на внутрішні та зовнішні дозволяє глибше зрозуміти причини перешкод, що перешкоджають ефективному реформуванню місцевого самоврядування, а також підібрати відповідний інструментарій для їх подолання. Зовнішні виклики формуються під впливом міжнародного та геополітичного середовища, яке здебільшого не залежить від волі національних урядів, але визначає напрям їхнього функціонування. Сюди належать війна в Україні, наявність заморожених конфліктів у Грузії та Молдові, глобальна економічна турбулентність та спільні вимоги Європейського Союзу щодо проведення реформ. Натомість внутрішні виклики виникають безпосередньо в межах державних систем і стосуються таких аспектів, як дефіцит кваліфікованих кадрів, політизація процесів прийняття рішень на місцях, інституційна слабкість та недостатня фінансова спроможність громад. [10, с.46-47]

Розгляд проблематики спільно для України, Республіки Молдови та Грузії у форматі Асоційованого Трію є логічним кроком, оскільки ці держави об'єднані спільним євроінтеграційним вектором, ідентичним форматом відносин з ЄС та схожими стартовими умовами трансформації пострадянських систем управління. Усі три країни стикаються з подібними безпековими загрозами та політико-економічними викликами, одночасно впроваджуючи реформи місцевого самоврядування за уніфікованими європейськими лекалами, що робить їхній досвід релевантним для взаємного порівняння. Комплексний аналіз у такому форматі дозволяє не лише виявити спільні регіональні тенденції та порівняти ефективність урядових рішень, але й окреслити точки росту, де країни можуть синхронізувати свої зусилля та обмінюватися практичним досвідом. До зовнішніх викликів

насамперед слід віднести наступні: Геополітична нестабільність та військова агресія, а саме війна та гібридні загрози створюють перманентний ризик безпеці, що відволікає критичні національні та місцеві ресурси від мирного розвитку і підриває довгострокове стратегічне планування реформ. Шляхи подолання передбачають консолідовану військову та фінансову підтримку ЄС (наприклад, Ukraine Facility), а також розробку спільних стратегій протидії дезінформації та кіберзагрозам на місцевому рівні; Глобальні економічні кризи (енергетична криза, інфляція) обмежують фінансові можливості урядів. Це ускладнює фінансову децентралізацію, гальмуючи інвестиції в місцеву інфраструктуру та розвиток громад. Як шлях подолання пропонується надання макрофінансової допомоги (MFA) з боку ЄС, активізація торгівлі через DCFTA та сприяння залученню інвестицій у місцеву економіку через інвестиційні платформи; Масштабні потоки біженців та ВПО критично перевантажують соціальну та комунальну інфраструктуру приймаючих громад, зміщуючи пріоритети ЄС у наданні допомоги на гуманітарні потреби. Серед шляхів подолання — координація гуманітарної допомоги ЄС з потребами громад та інтеграція управління міграцією і адаптації у програми підтримки інституційної спроможності місцевого самоврядування; Обмеженість ресурсів ЄС та розширення його зовнішньополітичних пріоритетів вимагає від країн-партнерів постійно доводити свою стратегічну важливість, що призводить до конкуренції за фінансування реформ місцевого самоврядування. Рекомендовано демонструвати чіткий та вимірюваний прогрес реформ (особливо у сфері верховенства права), посилювати адвокацію та комунікацію успішних прикладів використання допомоги; Існування анклавів, підтримуваних ззовні (Придністров'я, Північна Осетія, Абхазія), підриває територіальну цілісність та унеможливорює поширення реформ належного врядування на всю територію держави. Шляхами подолання є послідовна дипломатична підтримка ЄС територіальної цілісності та фінансування заходів зміцнення довіри і програм підтримки громад, що межують із зонами конфлікту; Повільний темп, відсутність політичної волі або брак відчутних результатів у реформі місцевого самоврядування та боротьбі з корупцією можуть спричинити «втому від реформ» та зниження фінансової підтримки. Зазначене явище, спостерігалось після першої спроби реформування місцевого самоврядування у Молдові на початку 2000-их років. Пропонується забезпечити стійку політичну волю та інституційну передбачуваність, а також розробити чіткі дорожні карти з реалістичними індикаторами, які використовують механізми моніторингу ЄС; Зовнішній тиск або внутрішні кризи можуть призвести до перегляду стратегічних пріоритетів, що знижує стимули для проведення складних реформ місцевого самоврядування та посилює

евроскептицизм. Це добре видно на прикладі Грузії, де зі зміною політичної еліти спостерігається ослаблення євроінтеграційного курсу. Рекомендовано формувати стійкий внутрішній консенсус щодо інтеграції, забезпечувати послідовну політичну підтримку ЄС та чітко окреслювати перспективи членства; Неузгодженість національного законодавства з Європейською хартією та актами ЄС у сфері публічної адміністрації створює правові колізії, що гальмує імплементацію реформ. Ця проблема була і залишається характерною для усіх держав Асоційованого тріо. Одним із шляхів подолання є надання технічної допомоги ЄС (TAIEX) для гармонізації законодавства та проведення експертної оцінки проектів законів. [11,12,13]

До внутрішніх викликів насамперед слід віднести наступні: Політична нестабільність, а саме часті зміни урядів, висока поляризація та кадрова плинність в органах влади перешкоджають послідовному та довгостроковому плануванню реформи місцевого самоврядування. Це політичне явище характерне для демократичних країн, зокрема і для країн Асоційованого Тріо, але під час євроінтеграційного курсу в умовах геополітичної турбулентності важливо забезпечити сталість та тяглість курсу. Рекомендовано зміцнення демократичних інститутів та забезпечення інституційної спадкоємності реформ незалежно від політичних циклів; Високий рівень корупції. Корупційні практики на місцевому рівні (закупівлі, розподіл землі) підривають довіру громадян до децентралізації та призводять до нецільового використання міжнародної допомоги. Як шлях подолання пропонується зміцнення незалежності антикорупційних органів та впровадження цифрової прозорості — електронних закупівель, відкритих даних, е-декларування; Недостатня кваліфікація та ресурси. Брак кваліфікованих кадрів (особливо у малих громадах) та обмежена фінансова база стримують здатність органів місцевого самоврядування управляти новими делегованими повноваженнями та залучати інвестиції. Тут хорошим прикладом є Україна, де брак кваліфікованих кадрів на місцях виступає одним із чинників гальмування результатів реформи місцевого самоврядування. Необхідні системні інвестиції в людський капітал та продовження фіскальної децентралізації, зокрема через програму U-LEAD; Соціокультурні відмінності. Багатонаціональний склад та регіональні особливості можуть створювати соціальну напругу при уніфікованому впровадженні реформ. Питання характерне для усіх держав регіону, враховуючи зовнішні сили, які намагаються використати його у своїх цілях. Тут не може бути універсального рішення, адже, для прикладу, грузинська Аджарія та молдовська Гагаузія мають різні політичні та адміністративні особливості. Це потребує гнучких механізмів адаптації моделей, забезпечення представництва етнічних меншин та підтримки міжкультурного діалогу; Дотримання європейських стандартів. Існує значний розрив між вимогами ЄС та реальною практикою на місцевому рівні через недостатнє знання та ресурси. Проблема характерна для усіх трьох держав Асоційованого тріо. Шляхи подолання включають програми Twinning та технічну допомогу SIGMA, а також цільову підтримку органів місцевого самоврядування у впровадженні стандартів публічних послуг; Виконання взятих зобов'язань. Непослідовне або неповне виконання зобов'язань в рамках Угоди про асоціацію гальмує євроінтеграцію та підриває довіру ЄС. До прикладу в Грузії це проявляється у неповній імплементації судової реформи, а в Молдові у повільному впровадженні антикорупційних змін. Рекомендовано створити ефективні механізми координації та моніторингу імплементації Угоди й посилити парламентський контроль; Наявність внутрішніх реформ та прагнення до них. Одночасне проведення великої кількості реформ створює адміністративну втому та може викликати конфлікт цілей. В Україні одночасно реалізується широкий спектр реформ, це створює додаткове навантаження, як на державний апарат так і на суспільство. Необхідною є комплексна стратегія реформ з чіткою пріоритезацією та посиленням координаційних механізмів та суспільним висвітленням; Надмірна бюрократичність. Зайва бюрократизація та централізація гальмують реалізацію місцевих проектів. До прикладу у Грузії громади стикаються з високим рівнем централізованого контролю. Вирішення полягає у реформуванні публічної адміністрації, спрощенні процедур, розвитку е-врядування та підвищенні автономії органів місцевого самоврядування; Неefективна політика реформування. Проблемою є відсутність якісних стратегій, чітких індикаторів та консультацій зі стейкхолдерами. Як зазначалось вище, наслідки проблеми добре видно на прикладі Республіки Молдова, де була провалена перша спроба реформи місцевого самоврядування. Рекомендовано застосовувати принципи доказової політики та забезпечити інклюзивний процес розробки за участю асоціацій місцевих влад; Тяглість процесу. Реформа місцевого самоврядування потребує багаторічної підтримки, що є складним завданням. Серед шляхів — поетапний підхід з чіткими короткостроковими цілями та інституціоналізація реформ, що забезпечує їх сталість; Нереалістичні очікування. Завищені очікування щодо швидких результатів можуть спричинити розчарування та зростання євроскептицизму, це характерно для усіх громад

держав досліджуваного регіону. Важливо забезпечувати чесну комунікацію та громадянську освіту; Інституційна слабкість. Слабкість державних інституцій і брак досвіду у новостворених органах місцевого самоврядування перешкоджають реформам. Подолання потребує нарощування потенціалу та зміцнення національних асоціацій місцевих влад; Інформаційна недостатність. Брак достовірних даних та низька поінформованість громадян ускладнюють прийняття рішень. Необхідні системи муніципального моніторингу, відкриті дані та підтримка громадянської участі й медіаграмотності; Координаційні проблеми. Недостатня горизонтальна та вертикальна координація між органами влади призводить до дублювання функцій та неефективності. Рекомендовано створювати міжвідомчі та багаторівневі платформи і підтримувати вертикальний діалог за участю асоціацій місцевих влад. [11,12,13]

На основі аналізу внутрішніх та зовнішніх викликів пропонуються рекомендації, поділені за ключовими зацікавленими сторонами, національними урядами та органами місцевого самоврядування країн Асоційованого Тріо та Європейським союзом.

Такий розподіл рекомендацій є критично важливим, оскільки він відображає процес спільного руху в напрямку інтеграції з ЄС. Виклики, що існують перед державами Асоційованого Тріо, є надто складними, щоб їх міг вирішити один актор, національні уряди створюють рамкові умови, місцева влада забезпечує імплементацію змін, а ЄС надає ресурсну та нормативну підтримку. Адресність пропозицій дозволяє чітко розмежувати зони відповідальності, уникнути розмивання повноважень та запропонувати кожному суб'єкту конкретний та функціональний план дій задля досягнення результату.

Для Європейського Союзу ключовою рекомендацією є посилення адаптованої підтримки та гнучкості, що вимагає коригування фінансової та технічної допомоги до специфічних умов в Україні (війна/відбудова), Грузії (політична поляризація) та Республіці Молдові (гібридні загрози, прогалини у спроможності), особливо для місцевого самоврядування. Необхідно збільшити обсяги прямого фінансування для спроможних органів місцевого самоврядування, де це можливо, зі спрощеними механізмами доступу, а також зміцнити принцип обумовленості допомоги, пов'язаний з верховенством права, боротьбою з корупцією та управлінням місцевими фінансами, забезпечивши чіткі критерії та механізми моніторингу на місцевому рівні. Важливо сприяти системній інституційній реформі, переходячи від проектної розбудови до підтримки довгострокового інституційного розвитку державної служби для місцевого самоврядування, залученню європейських експертів до розробки моделі оновлення системи місцевого самоврядування та застосуванню практики патронажу для відновлення постраждалих громад. Крім того, ЄС має посилити підтримку стійкості (проти безпекових загроз, економічних шоків, дезінформації), активно сприяти сталому багаторівневомурядуванню через включення представників місцевого самоврядування до структур переговорів про вступ та інвестувати у стратегічну комунікацію для протидії дезінформації. [11,12,13]

Для національних урядів країн Асоційованого Тріо критично важливо демонструвати сталу політичну волю та відповідальність, забезпечуючи послідовну прихильність до децентралізації, перетворюючи політичні декларації на конкретні законодавчі та фінансові дії. Необхідне зміцнення міжвідомчої координації для узгодженого впровадження реформ та ефективного використання підтримки ЄС, встановлюючи чіткі рамки для фінансових трансфертів та розподілу відповідальності. Центральним завданням залишається системна боротьба з корупцією на всіх рівнях, включаючи конкретні заходи для підвищення прозорості та підзвітності в органах місцевого самоврядування. Уряди мають інвестувати достатні національні ресурси на додаток до підтримки ЄС для розбудови спроможності та забезпечення фінансової життєздатності децентралізованих функцій, а також створювати сприятливе правове та практичне середовище, що заохочує змістовне залучення громадян до місцевого врядування. [11,12,13]

Органи місцевого самоврядування країн Асоційованого Тріо повинні проактивно залучатися до реформ та можливостей ЄС, активно шукаючи інформацію про програми ЄС, розвиваючи спроможність управляти проектами та відстоювати місцеві інтереси. Важливо постійно підвищувати прозорість, підзвітність та залучення громадян через впровадження практик відкритого урядування та надійних механізмів зворотного зв'язку. Громадам необхідно сприяти міжмуніципальному співробітництву для спільного використання ресурсів та доступу до масштабнішого фінансування, а також розробляти місцеві стратегії розбудови стійкості та готовності до криз. Необхідна активна робота над встановленням прямих контактів та партнерства з європейськими муніципалітетами, залучення можливостей транскордонного співробітництва, а також постійне використання та інституціоналізація кращих практик реформування системи місцевого самоврядування, щоб уникнути власних помилок та

пришвидшити євроінтеграцію. [11,12,13]

Висновки. Розвиток місцевого самоврядування в Україні, Грузії та Республіці Молдова демонструє складний, багатовимірний процес трансформації, у якому переплітаються внутрішні інституційні слабкості та потужні зовнішні безпекові й геополітичні загрози. Аналіз свідчить, що саме поєднання цих факторів визначає темпи та якість реформ, а ефективність децентралізації стає ключовою умовою їхнього наближення до стандартів Європейського Союзу. Водночас євроінтеграційний курс та спільний формат Асоційованого Трію створюють унікальні можливості для посилення локальної демократії, модернізації муніципального управління та формування стійких, відповідальних і цифрово трансформованих громад. Успішність цього процесу залежатиме від здатності держав забезпечити політичну послідовність, подолати корупційні та управлінські бар'єри, посилити інституційну спроможність органів місцевого самоврядування та реалізувати чітку координацію між усіма рівнями влади.

Важливу роль відіграє ЄС, оскільки він впливає на нормативну рамку реформ, надає ключові фінансові та технічні ресурси, а також виступає гарантом стабільності та підтримки. Комплексне поєднання зусиль Європейського Союзу, національних урядів та місцевої влади є необхідною умовою для подолання викликів і формування конкурентоспроможної, демократичної та стійкої системи місцевого самоврядування, яка здатна забезпечити ефективне управління, розвиток громад і успішне просування країн Асоційованого Трію до повноцінного членства в ЄС.

Література

1. Лелечко А., Васильєва О., Куйбіда В., Ткачук А. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень. Київ : Рада Європи, 2017. 110 с. URL: <https://ir.dpu.edu.ua/entities/publication/3bab76f4-b51a-4e8a-bce6-690c90e18d91/full> (дата звернення: 06.12.2025).
2. Коліушко І. Місцеве самоврядування під час війни. Центр політико правових реформ. Публічна адміністрація / Воєнний стан. 09.07.2022 URL: <https://pravo.org.ua/blogs/mistseve-samovryaduvannya-pid-chas-vijny-dosvid-i-novovvedennya/> (дата звернення: 06.12.2025).
3. Сторонянська І., Патицька Х., Дуб А. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період. Посібник для органів місцевого самоврядування. Львів. 2022;71. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/838/LED.pdf> (дата звернення: 06.12.2025).
4. Сторонянська І., Жук П., Борщевський В. Реформування адміністративно-територіального устрою: актуальні концепти, реалізація, наслідки. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. Львів, 2017. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20170701.pdf> (дата звернення: 06.12.2025).
5. Батанов О. Місцеве самоврядування в Україні та зарубіжних державах: порівняльно-правові аспекти. Монографія, Київ, Основа. 2020. 656с.
6. Schantl, A., Hochholdinger, N., Rücker L., Stafa E. Decentralization and local public administration in Georgia, Moldova and Ukraine 37 p. 2021. URL: <https://platforma-dev.eu/wp-content/uploads/2021/10/Decentralisation-Reform-in-EaP-Preparing-for-the-Future.pdf> (дата звернення: 06.12.2025).
7. Марченко Д. Нові виклики та перспективи вступу України, Молдови та Грузії до Європейського Союзу / Д. Марченко // Вступ України, Республіки Молдова та Грузії до Європейського Союзу: сучасні виклики : матеріали міжнар. кругл. столу (м. Одеса, 05 берез. 2024 р.) / відп. ред. С. В. Ківалов ; НУ «ОЮА». Одеса, 2024. С. 88-90. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/a330022b-546c-4da2-89f0-f564abe3f83d> (дата звернення: 06.12.2025).
8. Білоцерківська О. Реформа децентралізації в Україні та ініціатива «Східного партнерства»: співпраця у розвитку локальних демократій. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2024. Випуск 54, с. 173–182. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/54_2024/22.pdf (дата звернення: 06.12.2025).
9. Павлович-Сенета Я., Лозинський Ю. Становлення та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. № 90. 2025. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/340508> (дата звернення: 06.12.2025).
10. Борисенко Ю. Досягнення та виклики реформування місцевого самоврядування в Україні. *Аспекти публічного управління* 10 (3), 2022, с. 42-50. URL: <https://doi.org/10.15421/152218> (дата звернення: 06.12.2025).
11. Артёмов І., Віднянський С., та ін. Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і

перспективи реалізації (2014-2022 рр.): монографія. Ужгород, ДВНЗ «УжНУ», 2022. 284 с. URL: <http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/Mono.pdf> (дата звернення: 06.12.2025).

12. Чепелюк О., Філіппова В. Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи: збірник матеріалів 14-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції / за наук. ред. проф. О.В. Чепелюк, В.Д. Філіппової. Хмельницький: ХНТУ, 2023. 136 с. URL: https://nung.edu.ua/sites/default/files/2024-01/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A5%D0%9D%D0%A2%D0%A3%20%E2%84%96%2014_2023.pdf (дата звернення: 06.12.2025).

13. Батанова О., Вацінкевича Д., Бедрій Р. Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (17 червня 2022 р., м. Львів) / за наук. ред. проф. О. В. Батанова, проф. Д. Вацінкевича, доц. Р. Б. Бедрія., Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка; Київ; Щецин, 2022, 300 с. URL: <https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/ZBIRNYK-international-konfer.-Lviv-2022.pdf> (дата звернення: 06.12.2025).

References

1. Lelechko A., Vasyliieva O., Kuibida V., Tkachuk A. Mistseve samovriaduvannia v umovakh detsentralizatsii povnovazhen. Kyiv : Rada Yevropy, 2017. 110 s. URL: <https://ir.dpu.edu.ua/entities/publication/3bab76f4-b51a-4e8a-bce6-690c90e18d91/full> (data zvernennia: 06.12.2025).

2. Koliushko I. Mistseve samovriaduvannia pid chas viiny. Tsentr polityko pravovykh reform. Publichna administratsiia / Voienni stan.09.07.2022 URL: <https://pravo.org.ua/blogs/mistseve-samovryaduvannya-pid-chas-vijny-dosvid-i-novovvedennya/> (data zvernennia: 06.12.2025).

3. Storonianska I., Patytska Kh., Dub A. Mistsevyi ekonomichni rozvytok u terytorialnykh hromadakh: antykrizovi instrumenty u voiennoi i pisliavoiennoi period. Posibnyk dlia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia. Lviv. 2022;71. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/838/LED.pdf> (data zvernennia: 06.12.2025).

4. Storonianska I., Zhuk P., Borshchevskiy V. Reformuvannia administrativno-terytorialnoho ustroiu: aktualni kontsepty, realizatsiia, naslidky. NAN Ukrainy. DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy»; nauk. redaktor V.S. Kravtsiv. Lviv, 2017. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20170701.pdf> (data zvernennia: 06.12.2025).

5. Batanov O. Mistseve samovriaduvannia v Ukraini ta zarubizhnykh derzhavakh: porivnialno-pravovi aspekty. Mohrafiia, Kyiv, Osnova. 2020. 656с.

6. Schantl, A., Hochholdinger, N., Rücker L., Stafa E. Decentralization and local public administration in Georgia, Moldova and Ukraine 37 p. 2021. URL: <https://platforma-dev.eu/wp-content/uploads/2021/10/Decentralisation-Reform-in-EaP-Preparing-for-the-Future.pdf> (data zvernennia: 06.12.2025).

7. Marchenko D. Novi vyklyky ta perspektyvy vstupu Ukrainy, Moldovy ta Hruzii do Yevropeiskoho Soiuzu / D. Marchenko // Vstup Ukrainy, Respubliki Moldova ta Hruzii do Yevropeiskoho Soiuzu: suchasni vyklyky : materialy mizhnar. kruhl. stolu (m. Odesa, 05 berez. 2024 r.) / vidp. red. S. V. Kivalov ; NU «OIuA». Odesa, 2024. S. 88-90. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/a330022b-546c-4da2-89f0-f564a6e3f83d> (data zvernennia: 06.12.2025).

8. Bilotserkivska O. Reforma detsentralizatsii v Ukraini ta initsiatyva «Skhidnoho partnerstva»: spivpratsia u rozvytku lokalnykh demokratii. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filos.-politolog. studii. 2024. Vypusk 54, c. 173–182. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/54_2024/22.pdf (data zvernennia: 06.12.2025).

9. Pavlovych-Seneta Ya., Lozynskiy Yu. Stanovlennia ta perspektyvy rozvytku mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia: Pravo. № 90. 2025. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/340508> (data zvernennia: 06.12.2025).

10. Borysenko Y. Dosiahnennia ta vyklyky reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. Aspekty publichnoho upravlinnia 10 (3), 2022, 42-50p. URL: <https://doi.org/10.15421/152218> (data zvernennia: 06.12.2025).

11. Artomov I., Vidnianskyi S., ta in. Yevropeiska ta yevroatlantychna intehratsiia Ukrainy: stan i perspektyvy realizatsii (2014-2022 rr.): monohrafiia. Uzhhorod, DVNZ «UzhNU», 2022. 284 s. URL: <http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/Mono.pdf> (data zvernennia: 06.12.2025).

12. Chepeliuk O., Filippova V. Derzhavna polityka shchodo mistsevoho samovriaduvannia: stan, problemy ta perspektyvy: zbirnyk materialiv 14-yi Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii / za nauk. red. prof. O.V. Chepeliuk, V.D. Filippovoi. Khmelnytskyi: KhNTU, 2023. 136 s. URL: https://nung.edu.ua/sites/default/files/2024-01/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A5%D0%9D%D0%A2%D0%A3%20%E2%84%96%2014_2023.pdf (data zvernennia: 06.12.2025).

edu.ua/sites/default/files/2024-01/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A5%D0%9D%D0%A2%D0%A3%20%E2%84%96%2014_2023.pdf (data zvernennia: 06.12.2025).

13. Batanova O., Vatsinkevycha D., Bedrii R., Detsentralizatsiia publichnoi vlady v Ukraini: zdobutky, problemy ta perspektyvy : Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (17 chervnia 2022 r., m. Lviv) / za nauk. red. prof. O. V. Batanova, prof. D. Vatsinkevycha, dots. R. B. Bedriia., Lviv, Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka; Kyiv; Shchetsyn, 2022, 300 s. URL: <https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/ZBIRNYK-international-konfer.-Lviv-2022.pdf> (data zvernennia: 06.12.2025).